

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТОРГІВЕЛЬНОГО ТА ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСІВ

Для кожної країни світу торгівля має важливе економічне значення. Це обумовлено тим, що вона виражає товарно-грошовий обмін, є внеском у валову додану вартість, має вплив у реалізації соціальної політики, характеризує ринкову орієнтацію економіки країни та сприяє створенню середовища для конкуренції. Щоб здійснювати торгівлю на міжнародному рівні необхідним чинником є іноземна валюта. Вона обслуговує зовнішню торгівлю товарами і послугами, міжнародний рух капіталу, зовнішні позики у вигляді кредитів та траншів, грошові трансферти та міжнародний рух капіталу.

Торгівельний баланс відображає співвідношення вартості експорту та імпорту країни за певний проміжок часу, як правило, за рік. [1] Він в свою чергу містить вартість товарів, що є проданими чи купленими на умовах негайної оплати або надійшли в кредит, також враховуються товари, які надійшли як безкоштовні або у статусі урядової допомоги та ті, що надходять у вигляді дарунку. Його важливість полягає в тому, що він є джерелом надходження валюти для сплати міжнародних зобов'язань.

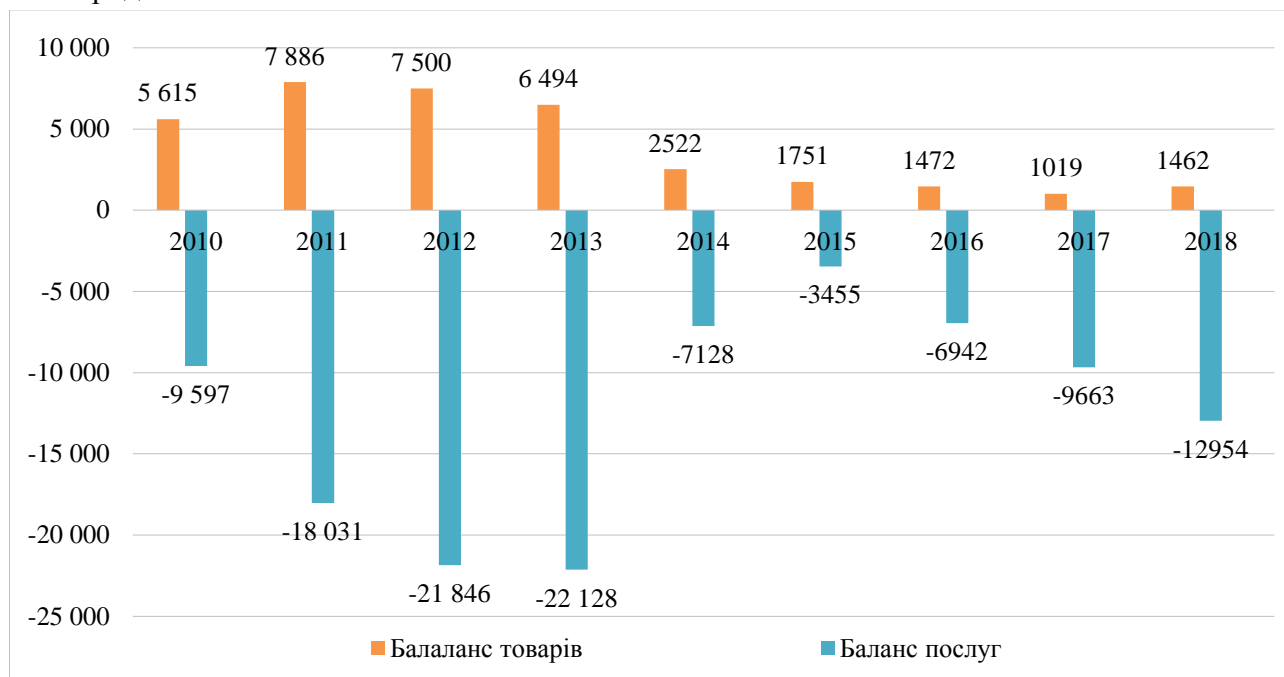

Рис. 1. Баланс товарів і послуг України 2010 – 2018 рр., млн дол США

Джерело: складено автором на основі [2]

Виходячи з даних графіку 1 можна зробити висновок, що баланс товарів протягом 2010-2018 р. р. був дефіцитним. Найбільш від'ємне значення спостерігалось в 2013 р. і склало -22 128 млн. доларів США. Інша ситуація із балансом послуг значення якого протягом вище зазначених років залишається додатнім. Результат балансу товарів при умові, що імпорт товарів завжди перевищує його експорт мають негативний вплив на платіжний баланс та економіку країни в цілому. Баланс послуг дещо згладжує надходження і витрати за поточними операціями в

національній економіці країни, оскільки його показники залишаються додатними впродовж проаналізованого відрізка часу.

До платіжного балансу входить торгівельний баланс за мінусом товарів і послуг, що надійшли на безоплатній основі. Платіжний баланс – співвідношення між сумою грошових надходжень, отриманих країною з-за кордону, та сумою здійснених нею платежів за кордон протягом певного періоду. Платіжний баланс є вартісним вираженням масштабів, структури та характеру зовнішньоекономічних операцій країни та її участі у світовому господарстві. За формою складання представлення статистичним звітом, у якому в систематизованому вигляді наведено сумарні дані про зовнішньоекономічні операції резидентів країни з резидентами інших країн (з нерезидентами) за певний період (місяць, квартал, рік). Він складається на певну дату. [2]

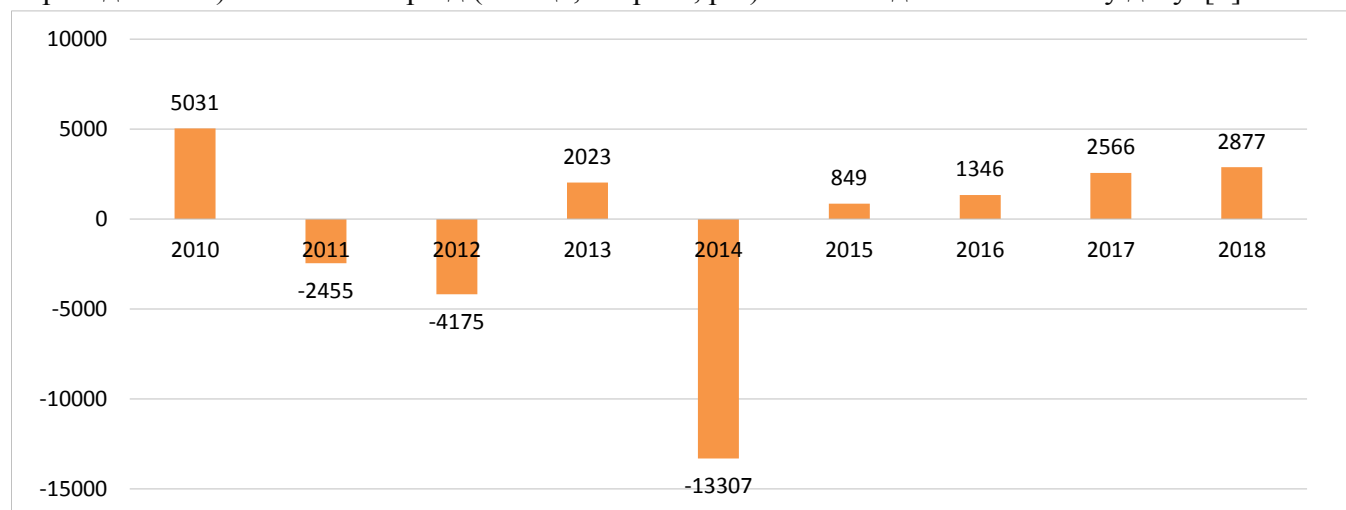

Рис. 2. Динаміка показників зведеного платіжного балансу України за 2010 – 2018 рр., млн дол США

Джерело: складено автором на основі [2]

З наведеного рис. 2 можна побачити, що стабільності платіжного балансу у розрізі наведених років не спостерігається. Найвищого рівня він досяг у 2010 р. (5 031 млн. доларів США), а найнижчого у 2014 р. (-13 307 млн. доларів США). Найкритичнішого рівня дефіциту платіжного балансу зазнала економіка України у 2014 р. його рівень склав 13 307 млн. доларів США, а у відсотковому вираженні 757,79 %. Починаючи з 2015р. по 2018р. стан платіжного балансу починає покращуватися через приплив інвестицій до України.

Дефіцит платіжного балансу – макроекономічний показник, що свідчить про меншу частку сумарних чистих надходжень іноземної валюти на поточний рахунок і рахунок руху капіталів порівняно з часткою виплат іноземної валюти центральним банком зі своїх резервів для покриття чистих потреб вітчизняних резидентів в такій валюті (або суми платежів, що здійснює країна за кордоном) за певний період часу. Дефіцит платіжного балансу може утворюватися значною мірою внаслідок дефіциту торгового балансу оскільки він є складовою частиною платіжного балансу. [3]

Наслідки дефіциту платіжного балансу:

- підвищення валютного контролю,
- зниження курсу національної валюти,
- нарощування іноземних позик

Одним із методів покриття дефіциту платіжного балансу є співпраця з Міжнародним валютним фондом (МВФ). МВФ у свою чергу надає кредити державам-членам в іноземній валюті з метою поповнення валютних резервів державних фінансових органів та центральних банків. Також зазначена організація сприяє підтримці макроекономічної стабілізації та структурним змінам в економіках країн, які цього потребують.

Для отримання кредиту від МВФ країна-позичальник повинна здійснити структурні реформи та виконати умови програми щодо усунення фіскального та зовнішнього дисбалансів, які є попередньо обумовлені та погоджені МВФ. Проведення даних заходів є необхідним для мінімізації ризиків неплатоспроможності. Також вони покликані забезпечити використання коштів для вирішення проблем платіжного балансу.

Програми кредитування МВФ пристосовані до конкретних обставин окремих країн. В останні роки найбільша кількість кредитів було надано через систему зменшення бідності та зростання, яка надає кошти за пільговими процентними ставками країнам з низьким рівнем доходу для вирішення тривалих проблем платіжного балансу. Проте найбільша сума коштів забезпечується за допомогою стэнд-бай механізмів, які нараховують ринкові процентні ставки за кредитами для сприяння короткостроковим проблемам платіжного балансу. МВФ також надає інші види кредитів, включаючи екстрену допомогу країнам, які пережили стихійне лихо або виходять з збройного конфлікту [4].

Сума кредиту, що надається залежить від необхідності певної країні у даних коштах, її попередньої кредитної історії та кредитоспроможності. МВФ виділяє чотири можливих варіантів доступу до ресурсів фонду за програмою “стэнд-бай” [5]:

1) звичайний: обсяги кредитування становлять 200% від квоти країни впродовж 12 місяців, або 600% від квоти країни впродовж усього терміну реалізації програми накопичувальним підсумком;

2) надзвичайний: обсяги кредитування можуть перевищувати встановлені ліміти, але водночас посилюються заходи контролю щодо їх використання;

3) безпосередній: кредит надається у повному обсязі, якщо це виправдано достатньою спроможністю офіційних органів реалізовувати економічну політику країни і значенням потреб щодо фінансування;

4) швидкий: термінове фінансування у разі необхідності подолання наслідків кризи.

Переваги співробітництва з МВФ для України:

1) Надаються кредити на довгостроковій основі та порівняно дешеві (2% річних від загальної суми);

2) Згладжують проблему дефіциту платіжного балансу;

3) Частина від суми наданої МВФ перекриває видатки з погашення зовнішніх зобов'язань уряду;

4) За рахунок того, що кредити надходять в іноземній валюті відбувається стабілізація національної валюти.

Варто враховувати той факт, що зовнішня торгівля тісно пов'язана із іншими сферами економіки і забезпечує надходження іноземної валюти в країну. Дефіцит платіжного балансу означає що країна витрачає за кордон більше ніж отримує коштів з-за кордону. У такому випадку вона не може покрити величину імпорту за рахунок експорту. За такої ситуації країни звертаються до МВФ для отримання позики для подальшого покриття дефіциту платіжного балансу.

Список джерел:

1. *Платіжний баланс України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/balance/>*

2. *Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123529*

3. *Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.*

4. *Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/crises.htm>*

5. Фінансові програми Міжнародного валютного фонду для надання фінансової допомоги країнам
[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnbi_2014_6_8.pdf